

Полонський Валерій Геннадійович,
аспірант кафедри організації театральної
справи імені І. Д. Безгіна. Київський
національний університет театру, кіно і
телебачення імені І. К. Карпенка-Карого,
Київ, Україна

Valerii Polonskyi,
Postgraduated student of the Theatricals
Organization after named I. D. Bezgin
Department. I. K. Karpenko-Karyi Kyiv
National Theatre, Cinema and Television
University, Kyiv, Ukraine

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА ЄВРЕЙСЬКОЇ МЕНШИНИ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Мета статті – дослідивши багатовікову історію проживання єврейської меншини України, виявити розвиток її унікальної культури, музичного, театрального мистецтва; знайти ознаки перетину та взаємовпливу української та юдейської народної культури, що значно збагатили мистецтво обох народів. Розглянути трансформаційні процеси, спрямовані на підтримку культури та мистецтва національних меншин з боку Української держави у контексті сьогодення й виявити вплив іноземних благодійних фондів на розвиток культури та мистецтва єврейської національної меншини України. **Методологія дослідження.** В опрацюванні теми були застосовані історичний метод, за допомогою якого були досліджені умови проживання та розвитку єврейської меншини в Україні; метод періодизації, що надає можливість структурувати історичні періоди розвитку мистецтва єврейської меншини; аналітичний метод, необхідний для вивчення впливу благодійних фондів на розвиток мистецтва національних меншин в Україні; історико-політичний метод – для виявлення політичних і законодавчих змін у політичному та законотворчому полі сучасної Української держави. **Наукова новизна** дослідження полягає у висвітленні взаємного впливу української культури та культури єврейської меншини України, проведенні характеристики сучасного стану культурного розвитку національної меншини. Вперше зроблено аналіз роботи єврейських благодійних міжнародних фондів, що опікуються розвитком мистецтва єврейської громади України. **Висновки.** Окреслено історичні аспекти багатовікового життя єврейської меншини України, взаємопроникнення культур і мистецтва двох народів: панівної української культури та культури єврейської меншини. Наголошено на трансформаційних політичних і законодавчих процесах сучасної Української держави, які спрямовані на розвиток самобутньої культури всіх національних меншин, що проживають на території України. Вперше досліджена діяльність благодійних єврейських організацій на прикладі роботи Американського розподільчого комітету «Джойнт», Сумського єврейського фонду «Хесед-Хаїм», Львівського всеукраїнського єврейського благодійного фонду «Хесед-Ар'є», Харківського єврейського культурного центру «Бейт Дан», Харківського громадського центру «WOHL» і вплив на розвиток мистецтва єврейської меншини України цих іноземних благодійних фондів, специфіку їх роботи з державою та меншинами, що створить можливість у майбутньому покращити взаємодію між українськими та єврейськими мистецькими колективами.

Ключові слова: мультикультурність, народна творчість, волонтерство, благодійництво, національні меншини, єврейська меншина України, Українська держава, філантропія, благодійні фонди, аматорські театри.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Україна є найбільшою європейською країною, до складу якої входять понад 100 національних меншин. Актуальність статті ґрунтується на факті взаємодії культур та мистецтва національних меншин з українським мистецтвом, що показана на прикладі вдалого розвитку єврейської національної меншини України. Гонитва за політичними дивідендами, недосконалість Законодавства, іноді легковажне ставлення до розвитку української культури (у тому числі й до розвитку культур усіх народів, що мешкають на території держави) деяких політичних діячів на початку відбудови країни після набуття незалежності, унеможливило сталий розвиток будь-яких видів мистецтва через брак державного фінансування, що у свою чергу спричинило необхідність запрошення до співпраці з іноземними благодійними фондами, орієнтованими на підтримку культури, у тому числі й культур національних меншин.

У статті відображений позитивний вплив іноземних фондів на розвиток мистецтва на прикладі відновлення мистецьких традицій єврейської національної меншини України. При цьому усвідомлюємо, що надалі постане необхідність дослідити діяльність іноземних благодійних фондів, які опікуються культурою національних меншин не лише в контексті фінансової допомоги розвитку мистецтва, а й проаналізувати негативну діяльність деяких фондів через їх вплив на політичні настрої суспільства, що в свою чергу стало одним із чинників до початку війни країною-агресоркою проти України.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Осмислення теоретичних розвідок і публіцистичних статей, в яких порушується зазначена проблема, дає підстави визначити наступне: до теми розвитку мистецтва єврейської меншини зверталися дослідники історії єврейського музичного та театрално-видовищного фольклору, а також дослідники історії театралного мистецтва в Україні. Серед імен цих дослідників насамперед треба згадати ім'я видатного дослідника та збирача єврейського народного музичного фольклору Мойсея Береговського, який зміг зібрати, розшифрувати велику кількість народної музики та пісень єврейської меншини, що проживала в Україні. А також зібрати та зберегти зразки народного обрядового театрално-видовищного мистецтва – Пурімшпіль. Його багаторічне дослідження у 5-ти томах зараз зберігається у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. На жаль, тру-

ди видатного дослідника єврейського народного мистецтва й досі не опубліковані в повному обсязі, хоча колекція народного музичного мистецтва єврейської меншини, яку зміг зібрати та записати на воскові валики фонографа М. Береговський, переписана на сучасні носії інформації та визнана організацією ЮНЕСКО всесвітньою нематеріальною спадщиною (Ривкіна, ЕР). Історії та розвитку єврейського театру в Україні, взаємовпливу театралного мистецтва у роботі українських та єврейських театрів приділяли увагу: І. Ян у своєму дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктор мистецтвознавства «Український музично-драматичний театр у системі соціокультурних зв'язків останньої третини ХІХ – початку ХХ століття» та у науковій статті «Особливості творчої взаємодії українського музично-драматичного театру з етнічними театрами національних меншин Наддніпрянської України: кінець ХІХ – початок ХХ ст.»; І. Мелешкіна у науковій статті «Театр корифеїв і єврейський театр: перехресні стежки»; Ю. Полякова у статті «Гастролі єврейської трупи Фішзона у Харкові на початку ХХ століття». В цих наукових працях дослідники висвітлювали історичні аспекти розвитку єврейського театралного мистецтва в Україні з 1876 року – по початок ХХ століття. Особливу увагу І. Ян приділила «зміцненню етнокультурних зв'язків» між українським та єврейським театром на прикладі творчої роботи театру під орудою М. Садовського у 1907 році; І. Мелешкіна наголошувала на зміцненні драматичного репертуару цього театру за рахунок єврейських драматургів. Велику увагу музичному народному мистецтву єврейської меншини України у своїх роботах приділяла Р. Гусак, яка досліджувала мистецтво «Клейзмерських музикантів», що жили на Поділлі.

Дбайливе ставлення з боку владних органів і всебічне сприяння розвитку культури та мистецтва народів, які проживають на теренах нашої великої країни, не лише мають позитивно впливати на загальноукраїнське мистецтво, а й наголошувати демократичні цінності нашої держави на міжнародному рівні, що є актуальним завданням держави для входження в Євросоюз. Дослідники, фахівці різних галузей гуманітарного знання ще мусять переосмислити вплив культур національних меншин на розвиток мистецтва України вже на сучасному рівні. Наразі джерельна база, що досліджує сучасне мистецтво національних меншин України, в тому числі й мистецтво єврейської мен-

шини є незначною й окреслена лише публікаціями в мистецьких журналах, соціальних мережах, блогах окремих діячів культури та мистецтва, інтернет-ресурсах та інтерв'ю в ЗМІ.

Мета статті:

- на підґрунті наукових статей, досліджень, дописів у соціальних мережах, інтерв'ю в ЗМІ та матеріалів з інтернет-ресурсів простежити історію культури, розвитку народного, музичного й театрального мистецтва єврейської меншини, яка проживає в Україні;

- виявити позитивний і негативний вплив міжнародних благодійних фондів на розвиток культури національних меншин України в контексті сучасного часу;

- розглянути трансформаційні процеси, спрямовані на підтримку культури та мистецтва національних меншин після здобуття незалежності, й переосмислення історичних подій, які сьогодні проживає Українська держава;

- висвітлити особливості діяльності міжнародних єврейських благодійних фондів, що підтримують та розвивають мистецтво єврейської меншини України.

Виклад основного матеріалу. З прадавнього періоду релігія, культура та мистецтво були одними з основних чинників розвитку людства. Чим більш розвинутою ставала культура тієї чи іншої громади, тим сильнішою ставала громада, тим більше наповнювалася новими мешканцями, які привносили в життя панівного суспільства свої традиції, релігійні та побутові обряди та мистецтво. З часів Стародавніх Греції та Риму національні культура та мистецтво завжди поповнювалися завдяки національним меншинам, які мешкали на теренах цих величезних імперій. Так, є беззаперечним вплив культури Месопотамії на мистецтво прадавньої Греції у вигляді музичних ладів, музичних інструментів (*Bikimedia*. «Музика Месопотамії», EP). Не піддається сумніву вплив грецької меншини на розвиток мистецтва Стародавнього Риму – театральне, музичне, художнє мистецтва, релігійні обряди, що їх римляни вважали суто національними, мали своє коріння саме у впливі грецької громади на розвиток культури Римської Імперії (*Освіта. UA*, EP). Особливе місце у розвитку культури Стародавнього Риму, а згодом практично всіх національних культур світу за винятком культур і мистецтва країн південно-східної Азії посідає релігійна культура маленької національної єврейської меншини, осідок якої входив до складу Римської Імперії. Саме релігійна культура однієї з багатьох мо-

нотеїстичних іудейських сект подарувала людству християнство, а згодом й ісламську релігію. Те саме можна сказати й про вплив культур національних меншин на розвиток мистецтва азійських великих країн прадавнього часу.

Україна не є винятком з попереднього ствердження. В середні віки Київська Русь завдяки війнам, родинним зв'язкам або мирним шляхом перетворилася в надзвичайно велику європейську країну. З кордонами від Чорного моря на півдні до Балтійського моря на півночі, від Польщі на заході до Хозарського каганату на сході, Київська Русь вбирала в себе велику кількість національних меншин з їх традиціями, культурою, обрядами, народним мистецтвом, що згодом перетворювалися на національну українську культуру.

Не применшуючи важливість впливу скандинавської, грецької, римської, тюркської культур на розвиток національної культури України, в цій статті нам цікаво простежити, яким чином перетиналися національні культури єврейської меншини та панівної національної культури української нації. З історичних джерел відомо, що перші євреї з'явилися на території Київської Русі вже від самого початку існування держави. Насамперед це не є надзвичайне явище – через сусідство з великим Хозарським каганатом, де панівною релігією нарівні з ісламом був іудаїзм; культура, абетка, традиції та обряди вищих верств населення цієї країни були суто юдейськими, хоча велику кількість мешканців – іудеїв у жодному разі не можна було назвати меншиною (*Bikimedia*. «Хозарський каганат», EP). Тож і національні традиції та культура обох країн, які мали взаємний кордон, перетиналися та взаємозбагачувалися. Вже у X столітті в Києві існувала єврейська громада, отож традиції, релігійні обряди та свята євреїв були відомі громадянам Київської Русі («Хозарський каганат». EP; Гриневич&Гриневич, EP). Як приклад, можна навести традиції святкування світлого іудейського свята Ханука, цікавого своєю театральністю. Перемога світла над темрявою, театральні за ознаками обряди підтримування вогню у ханукії – святковому підсвічнику – перейшли в театральні обряди святкування Різдва Христового, де обов'язковим атрибутом є носіння патериці з Різдвяної зіркою, яка теж втілює собою образ перемоги світла над темрявою. Цікавим є й зворотне поглинання культурних традицій національними меншинами. З дохристиянських часів впливовим і веселим святом Київської Русі

вважалося святкування Масниці. Обрядово-театральні традиції цього свята перейшли в середині XVI століття до обрядів юдейської меншини, коли під час святкування свята Пурім поряд з обов'язковим читанням сувою Естер, юдеї почали святкувати це свято із використанням театральних дійства – пурімшпілю, хоча традиції театральних вистав під час святкування свята Пурім народилися у Німеччині, але дуже швидко стали популярними у єврейської меншини України та набули ознак святкування Масниці: гумористичності, карнавалу, театральності, в яких Дідух – втілення зими, холоду та негараздів перетворився на Амана – одного з перших антисемітів світу. При цьому й першого, й другого під час цих театральних обрядів чекає один кінець – страта.

Від часів руйнування Київської Русі татаро-монгольськими загарбниками, іудейська національна меншина вимушено переїжджає в країни Західної Європи та у Велике Князівство Литовське, частиною якого стає й Україна. При цьому культурні та мистецькі традиції меншини збагачуються новою мовою, музикою, європейською культурою, яка й до сучасного часу називається культурою ідиш – тобто культурою європейських євреїв. Під час руїни та першого масового знищення євреїв в Україні на тлі релігійної неприязні, єврейська меншина практично зникла, але вже від початку XVIII століття, з відновленням добросусідських відносин між українцями та євреями, чисельність меншини зростає, що в свою чергу стимулює взаємозбагачення культурних традицій і мистецтва обох народів.

У цей час з'являється нова течія у релігії європейських іудеїв – хасидизм, що вважає, нібито справжнє спілкування з богом можливе тільки через емоційність і радість (*Bikinedia. Хасидизм*, EP). Тож від цього часу можна вважати народне мистецтво єврейської меншини початком професійного мистецтва. Адже хасидизм вплинув на розквіт музичного мистецтва ідиш, а згодом і на театральне мистецтво.

Наприкінці XVIII століття, у 1791 році, вийшов ганебний царський указ про так звану «смугу осілості», який забороняв євреям проживання за межами населених пунктів, зазначених у цьому указі (Любченко, EP). Хоча цей документ був яскравим прикладом державного антисемітизму, але це дало можливість українському аматорському мистецтву збагатитися новими формами, мелодіями, традиціями. В той самий час неможливо не наголосити на

взаємопроникненні національних культур у мистецтво національних громад України. За приклад, можна взяти діяльність напіваматорських – напівпрофесійних музичних колективів, що існували на території України, починаючи з XVIII століття. Хоча всі вони називалися по-різному: троїсті музики в українській культурі, лаутари – музичні колективи півдня України та клейзмерські музики в культурі ідиш, – але всі мали однакові ознаки: музичний супровід весільних обрядів, обрядових дійств та інших будь-яких свят, передача знань та умінь безпосередньо від вчителя до учня, фінансове забезпечення завдяки професійній діяльності. При цьому вплив однієї національної музичної традиції на іншу можна побачити неозброєним оком через назви музичних творів і пісень. Велика кількість так званих «молдовенясок» у творчості троїстих музик і клейзмерів, однакові мелодії та гармонії багатьох творів. А в творчості клейзмерських музик ще й наявна велика кількість українських назв і текстів у пісенній творчості – дуже популярні й зараз пісні культури ідиш перейняли музичну основу з українських народних пісень, а інколи просто мають назви суто українською мовою: «Катерина-молодиця», «Не журіться, хлопці», «Варенички» та ще безліч музичних творів під окремою назвою «коломийки».

В останній чверті XIX століття, практично з появою професійного українського театру на теренах України, з'являється й професійний єврейський театр. Починаючи з 1876 року діє професійна мандрівна трупа під орудою А. Гольфадена (Київський державний єврейський театр, EP). Однакові жанрові риси українського національного театру та єврейського театру в Україні дають нам можливість знову стверджувати про мультикультурність мистецтва України. В обох випадках основною жанровою складовою є те, що й український і єврейський театри за основою були музично-драматичні. У всіх трупах українських класиків театрального мистецтва в репертуарі обов'язково були так звані «оперетки», як свої вистави іноді називали великі корифеї українського театального мистецтва. Це ж саме явище простежується й у репертуарі трупи А. Гольфадена. У дисертаційному дослідженні «Український музично-драматичний театр у системі соціокультурних зв'язків останньої третини XIX початку XX століття» на здобуття наукового ступеня доктор мистецтвознавства українська науковиця Ірина Ян демонструє взаємовплив українського та єврейського театрів

на початку ХХ століття. Досліджуючи діяльність театру під орудою українського класика театраль-ного мистецтва М. Садовського у 1907 році, І. Ян наголошує на «зміцненні етнокультурних зв'язків» між українським та єврейським театром у вигляді «обміну режисерським та акторським досвідом, а також перебуванні єврейських акторів, музикантів у складі української трупи». Одночасно І. Ян дослідила, що у репертуарі першого стаціонарного українського театру з'являються вистави, створені єврейськими драматургами: «Відтак у той час п'єси «Суламифь» А. Гольдфадена, «Міреле Ефрос», «Хасе ді Ісойме» («Хася-сиротина»), «Ді Шхіте» («Бійня») «За синім морем» («Крейцера соната») Я. Гордіна, «Бог помсти» Л. Аша й ін. були популярними не лише в єврейському, а й в українському середовищі» (Ян, 2021, с. 133). Інша науковиця й історикиня єврейського театраль-ного мистецтва в Україні І. Мелешкіна у своїй науковій статті «Театр корифеїв та єврейський театр: перехресні стежки» акцентує на схожості розвитку театраль-ного мистецтва в Україні національного українського театру і театру єврейської меншини. В цій статті дослідниця аналізує історичні етапи створення національних театрів в Україні й наголошує на історичних аналогіях у створенні українського та єврейського театраль-ного мистецтва в нашій країні:

- Український вертеп – Пурімшпіль;
- просвітницька діяльність видатних літераторів:
- М. Кропивницький – А. Гольдфаден;
- пересувні театральні трупи;
- зміцнення акторської майстерності та поява справжніх зірок – корифеїв театральної сцени: М. Заньковецька – Е. Камінська;
- синтез двох театральних культур у репертуарній політиці театру М. Садовського (Освіта. UA, EP).

Взаємопроникнення обох культур дало поштовх створенню великої кількості не лише театральних драматичних творів, а й народженню українських та єврейських геніїв мистецтва, які з великою любов'ю до України створювали свої твори. Як приклад, можна назвати ім'я видатного письменника Соломона Наумовича Рабиновича, якого весь світ знає за псевдонімом Шолом-Алейхем і який збагатив не лише єврейське мистецтво, а й українське також.

На превеликий жаль, державна антисемітська політика Російської імперії була спрямована на витискання цілого народу з місць осілости. Забо-

рона на навчання, велику кількість видів діяльності, мову, так звані єврейські погроми, що підтримувались владою, спонукали людей до масового переїзду у США. Велика репатріація кінця ХІХ–початку ХХ століття торкнулася в тому числі й діячів мистецтв, що мешкали на території України. Замість розвитку єврейська українська культура збіднювалася. Ті ж самі явища були продовжені й після жовтневого перевороту. Можна, приміром, назвати систему єврейських театрів ГОСЕТ. У 20-х роках усі єврейські театри були удержавлені. Але до середини 50-х років в Україні не залишилось жодної єврейської мистецької організації. Театри, навчальні заклади, релігійні установи, школи були знищені вщент. При цьому жакливі явища Голокосту та сталінські концтабори повністю зруйнували єврейську культуру як невід'ємну частину культури України.

Під час здобуття незалежності у 1991 році Українська держава наголосила на відродженні культури національних меншин. Право на розвиток культурних і мистецьких традицій, мову народів, які проживають в Україні, було закріплене Конституцією України (*Конституція України*, р. І. ст. 11), іншими Законами України (*Закон України про національні меншини...* р. II, ст. 12), (*Закон України про національні меншини...* р. III, ст.13, 14) та здобуло політичний поштовх до свого розвитку. На жаль, негативне економічне становище України не дало можливості реалізації цих прав у практичній площині. Громадяни України мали можливість ознайомлення з єврейським мистецтвом дуже вибірково та завдяки діяльності Київського державного академічного українського драматичного театру імені Івана Франка (наразі Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка), в репертуарі якого з грудня 1989 року з'явилась, без применшення, чудова вистава режисера С. Данченка «Тев'є-молочник» з геніальним Б. Ступкою у головній ролі.

Спроби відродити єврейське мистецтво на державному рівні й досі не мають великого успіху. Таку спробу наприкінці свого життя намагався зробити відомий харківський театральний режисер Фелікс Чемеровський. При політичній підтримці міської влади у справі відродження в Харкові єврейського муніципального театру всі його спроби були зруйновані відсутністю фінансування з боку державної адміністрації м. Харкова. Таким чином у місті, де понад 20 років разом із «Березолем» пропрацював один з найвидатніших єврейських

театральних колективів й досі не відроджена ця ланка українського професійного театрального мистецтва (Шандро, 2020).

Розуміючи всі складнощі з фінансуванням мистецтва національних меншин з боку держави, українська влада незалежної України надала дозвіл на діяльність закордонних благодійних фондів. Таким чином, у другий половині 90-х років ХХ століття в Україні почали працювати великі благодійні фонди, діяльність яких була пов'язана не лише з безпосередньою допомогою незахищеним верствам населення, а й з відродженням культури та мистецтва національних меншин України. При цьому такі благодійні фонди були підпорядковані не тільки іноземним меценатам, а й деякі з них мали ознаки фінансування від іноземних держав. Можна з впевненістю сказати, що благодійні фонди Угорщини та Росії мали негативний вплив, всеосяжне втручання у внутрішню політику України, що у свою чергу спричинилося до деяких сепаратистських настроїв на Закарпатті та початку російсько-української війни.

Інший шлях вибрали міжнародні єврейські благодійні фонди. Наріжним каменем їх статуту є обов'язкова неполітична діяльність. Такою великою організацією є Американський єврейський розподільчий комітет «Джойнт». Діяльність цього найстарішого благодійного фонду розпочалась у 1914 році суто як організації, яка фінансово допомагала єврейським громадам України, Польщі, Німеччини та інших країн Європи, що постраждали від воєнних дій на фронтах Першої світової війни. Після захоплення більшовиками влади фонд не припиняв свою легальну діяльність на теренах СРСР до 1950 року, про що протягом всього часу існування більшовицької імперії влада замовчувала, підтримуючи ганебні явища прихованого державного антисемітизму (*Bikinedia*. «Джойнт», ЕР).

У другій половині 90-х років ХХ століття єврейський розподільчий комітет «Джойнт» знову отримав дозвіл для своєї благодійної діяльності на теренах незалежної Української держави. Разом з тим у керівництві комітету було чітке ставлення щодо допомоги не лише незахищеним верствам населення, а й щодо відновлення культури та мистецтва єврейської національної меншини України. Таким чином «Джойнт» у кожній області України заснував низку благодійних фондів під об'єднаною назвою «Хесед» («Милість»), де одним з напрямів є відродження культури, мистецтва та традицій єврейських меншин нашої держави.

За фінансової підтримкою «Джойнт» у великих містах України також були створені громадські об'єднання культурні центри, напрямом основної діяльності яких є відродження культури єврейської меншини. Діяльність фондів і культурних центрів у цьому русі дала фінансову можливість для створення аматорських театрів, музичних колективів та інших видів мистецтва.

Велике прагнення людей до відбудови своєї культури спонукало комітет «Джойнт» разом з благодійним фондом Д. Сороса «Відродження» до значної фінансової допомоги у створенні нового музичного фестивалю «Клезфест в Україні», ідею якого запропонувала київська родина Бориса та Яни Яновер, які й стали керуючими директорами цього мистецького руху. Цей міжнародний фестиваль проходив з 2000 по 2007 рік, спочатку у м. Євпаторія, а з 2002 року до кінця свого існування вже мав адресу в Києві. Великий благодійний внесок фондів «Джойнт» та «Відродження» дав змогу співпраці з видатними музикантами та акторами зі всього світу, які стали постійними викладачами цього фестивалю. Таким чином, в українських митців з'явилася можливість навчатися у володарів премії «Греммі»: американської співачки та акторки Адріани Купер, засновника одного з найкращих клейзмерських гуртів світу Френка Лондона, видатного англійського музиканта й театрального діяча – музичного керівника Королівського національного театру та музичного керівника театру «Глобус» у Лондоні Мерліна Шепарда (*Офіційний сайт Apollos fire... ER*) та одного з найповажніших діячів єврейського театрально-музичного мистецтва ідиш у світі, багаторічного художнього керівника найстарішого діючого національного єврейського театру на Бродвеї «Folksbiene» у Нью-Йорку, науковця, диригента, режисера Залмана Млотека (*Bikinedia*. «Zalmen Mlotek», ЕР). Долучення до співпраці таких видатних митців і фінансова допомога з боку благодійних фондів дали можливість упродовж восьми років існування фестивалю стати значною подією не тільки для українського єврейського мистецтва, а й здобути славу п'яти найвпливовіших фестивалів єврейського музичного мистецтва світу, на який із задоволенням приїжджали на навчання музиканти, актори та співаки з всіх куточків України, США, Великобританії, Німеччини, країн Балтії, Польщі, Ізраїлю та Австралії. Під час майстер-класів видатні викладачі акцентували на потужному впливі українського мистецтва

та народної культури на музичне мистецтво ідиш, наголошували на взаємодії культур українців та євреїв – мешканців України, а також окремими лекціями наголошували на театральності музичного мистецтва культури ідиш.

Фестиваль не лише відродив з нуля мистецтво клейзмерських музикантів в Україні, а й дав можливість і стимул для подальшої творчої роботи декількох професійних колективів: «Харків клейзмер бенд» з Харкова, гурту «Шо?» з м. Одеса, сучасному художнику та скульптору П. Фішелю з м. Київ, музиканту, композиторові, волонтеру з 2022 року та великому другу України М. Ковнацькому з Німеччини, письменниці, композиторці, співачці та акторці Є. Лопатник зі США, відомому співакові з Молдови М. Чорному (м. Кишинів). На жаль, значне зменшення фінансової підтримки мистецьких програм в Україні з боку фонду «Відродження» унеможливило продовження цього фестивалю, але завдяки «Джойнт», Харківському єврейському культурному центру «Бейт Дан», Львівському благодійному фонду «Хесед-Ар'є», хоча й у меншому обсязі, фестивальний рух клейзмерських музикантів України змінив адресу та тепер відбувається у Харкові та у Львові. Вже у 2018 році у Києві, за підтримки департаменту культури КМДА, єврейських благодійних громадських організацій, був заснований інший клейзмерський фестиваль у Києві, але через епідемію «Ковід-19» та гарячу фазу російсько-української війни цей мистецький заклад вимушено припинив існування.

На початку 10-х років ХХІ століття, розуміючи потребу у поглибленні відновлення єврейського мистецтва в Україні, єврейський розподільчий комітет «Джойнт» власним коштом втілює в життя новий великий благодійний проєкт: будівництво у великих містах України низки сучасних культурних і мистецьких центрів – хабів, під дахом яких могли б існувати мистецькі гуртки, аматорські театри, музичні колективи. Таким чином, у містах Дніпро, Одеса, Київ, Харків були зведені сучасні будівлі з репетиційними приміщеннями, залами для глядачів і кімнатами для різноманітних гуртків. Справжнім взірцем з будівництва таких хабів стали найбільший у Європі громадсько-культурний центр «Менора», збудований у м. Дніпро, одним з напрямів діяльності якого є обов'язкові мистецькі та культурні заходи, та Харківський обласний культурний центр «WOHL», побудований у 2011 році, який є майданчиком для кількох

аматорських театрів, головним майданчиком Харківського міжнародного клейзмерського фестивалю та кількох десятків аматорських мистецьких гуртків. Для задоволення потреб митців і глядачів будівля центру має сучасний глядацький зал на 250 місць, надсучасне сценічне, звукове та світлове обладнання, кінопроекційну установку. При цьому утримування цих споруд та більшість мистецьких подій відбуваються за кошт благодійного фонду, а на зустрічі з глядачами із задоволенням приходять не лише митці, пов'язані з єврейською культурою та мистецтвом, а й велика кількість професійних театральних акторів, музикантів, письменників м. Харкова та інших міст України.

Маленькі міста України теж не залишилися без мистецьких програм «Джойнт». Розуміючи недоцільність побудови великих культурних центрів-хабів у маленьких містах через маленьку кількість членів єврейської меншини, усі культурні проєкти фінансуються через благодійні фонди «Хесед». Всі ці проєкти мають аматорську спрямованість і невеликий вплив на мистецьке життя своїх міст. Але слід сказати про декілька мистецьких проєктів, один з яких став прикладом втілення задумів благодійників, з одного боку, та митців – з іншого. Йдеться про аматорський театр-студію «Авів» при благодійному фонді «Хесед-Хаїм» у м. Суми. Закоханість у театральне та музичне мистецтво керівника фонду О. Горона та працівниці цього фонду Єлизавети Шерстюк (наразі вона є керівником Сумського єврейського благодійного фонду «Хесед-Хаїм») дали можливість відбутися одному з потужних аматорських театрів Сходу України. Починаючи як невеличкий театральний-музичний гурток, цей творчий колектив однодумців під керівництвом родини Єлизавети та Вадима Шерстюків за фінансової допомоги «Джойнт» і «Хесед» від середини 2010-х років зміг стати впливовим театральним закладом м. Суми, з яким охоче співпрацюють державні театральні колективи, а свою сцену надає йому Сумський національний академічний театр драми та музичної комедії ім. Щепкіна. При цьому в останніх довоєнних виставах театру-студії «Авів», у 2021 році, грали не лише актори-аматори, а й відомі театральні актори – народний артист України В. Хорунжий і заслужений артист України С. Немировський. Вплив цього театального колективу на мистецтво м. Суми не залишився непоміченим з боку держави. Так головному режисерові Вадиму Шерстюку, одному з небагатьох режисерів

аматорських театральних колективів, було присвоєне звання «Заслужений артист України» (Видович, 2013, ЕР; Сергєєв, 2021, ЕР).

Іншим вдалим мистецьким проєктом можна вважати діяльність аматорського музичного театру «Дебют», який існує та фінансується з допомогою Всеукраїнського єврейського благодійного фонду «Хесед-Ар'є». Цей театр почав свою діяльність з 1999 року й основною метою колективу є пропаганда єврейського театрального мистецтва серед членів єврейської національної меншини у містах і містечках Західної України (*Офіційний сайт «Хесед-Ар'є»*, ЕР).

Гаряча фаза російсько-української війни змінила всі плани на подальший розвиток мистецтва єврейської меншини України. Як і 110 років тому міжнародні благодійні єврейські фонди повністю переключили свою діяльність на допомогу громадянам, які постраждали під час бойових дій, а також людям похилого віку, закупаючи для них продукти харчування, ліки та допомагаючи виїхати з небезпечних міст Сходу України. Великі культурні центри перетворилися на волонтерські хаби, приймаючи до себе переселенців. Приміщення Харківського єврейського культурного центру «WOHL» були переобладнані на бомбосховища. Працівники благодійних фондів, представники культурних центрів почали надавати допомогу в порятунку людей. Наприклад, Є. Шерстюк, про яку йшлося раніше, найняла транспорт та організовано вивезла, попри власну небезпеку, багатьох дітей, жінок і людей похилого віку з міста Суми. Навесні 2022 року цей подвиг був відзначений державою Ізраїль. Після отримання нагороди Є. Шерстюк повернулась до рідного міста, де й зараз працює заради допомоги мешканцям Сум. Велика кількість митців – членів єврейських меншин Харкова, Дніпра, Запоріжжя, Києва – проводять волонтерські концерти, збираючи донати на ЗСУ задля перемоги над загарбником (Ворона, 2022, ЕР).

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що через вигідне географічне становище Україна багато століть приваблювала людей різних національностей, які утворювали національні меншини в державі та ставали гідними громадянами, працюючи на благо суспільства і збагачуючи різноманітне мистецтво України. Мешкаючи біч-обіч у добросусідстві та злагоді з цими меншинами, українська культура вбирала в себе деякі традиції інших народів та щиро дарувала свої мистецькі традиції громадянам України – представникам націо-

нальних меншин. На прикладі театального мистецтва можна розглянути важкі шляхи становлення Українського театру й театральних колективів єврейської національної меншини: а саме – шовіністичне ставлення влади російської та більшовицької імперій до діяльності цього виду мистецтва, де ганебно заборонялась творча діяльність митців національною мовою, друк літератури, посилювались фінансові утиски з боку влади.

Із впевненістю можна стверджувати, що тільки після здобуття незалежності у 1991 році Українська держава дала поштовх розвитку національних меншин, закріпивши їх права на вивчення власної мови, культури, розвиток мистецтв у Конституції. Водночас можна констатувати, що скрутне фінансове становище країни не дало можливості належним чином надати державну підтримку не лише українському національному мистецтву, а й будь-яким мистецьким проєктам національних меншин.

Запрошення до співпраці іноземних благодійних фондів дало змогу поступово відновлювати культурні та мистецькі традиції національних меншин. Активна робота таких фондів, як Американський розподільчий комітет «Джойнт», обласні благодійні фонди «Хесед», єврейські громадські організації надали фінансову підтримку культурним і мистецьким програмам єврейської меншини, зокрема Сумському аматорському музичному театру «Авів», діяльність якого фінансується Сумським єврейським благодійним фондом «Хесед-Хаїм», Львівському аматорському музичному театру «Дебют», що є частиною культурних програм Львівського Всеукраїнського єврейського благодійного фонду «Хесед-Ар'є», аматорському театру «Сім'я», створеному при повній фінансовій підтримці Харківського єврейського культурного центру «Бейт Дан». На прикладі американських єврейських благодійних фондів наглядно висвітлено позитивну роботу цих установ у справі відновлення багатовікових видів мистецтва євреїв-мешканців України. Проте українська влада має чітко відстежувати саме філантропічну роботу будь-яких благодійних фінансових установ, аби уникнути ідеологічних впливів і сепаратистських проявів під виглядом надання фінансової допомоги, що дякою мірою також спричинило гарячу фазу російсько-української війни.

Розуміючи надважкий фінансовий стан України після закінчення війни та неможливість у повному обсязі фінансувати українське мистецтво,

українські владні інституції мають вдосконалити українське законодавство задля ширшого залучення міжнародних благодійних організацій до співпраці не лише з українськими національними мистецькими закладами, а й з усіма національними меншинами України.

Після закінчення війни Україна має вийти на новий потужний етап розвитку, доєднавшись до великої сім'ї європейських народів. Рушійною силою цього багатовікового прагнення українського народу поруч із розвитком політичних, економічних і суспільних інституцій, має стати й багатонаціональне різнобарвне мистецтво нашої країни.

Джерела та література

- Видович, Д. «Вони усі співають, як Ліза». *Громадсько-діловий тижневик «Ваш шанс»*, № 22 від 29.05.2013 р. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=429&ir=383>
- Вікіпедія. «Музика Месопотамії» URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%9C%D0%B5%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%97
- Вікіпедія. «Хозарський каганат» URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82
- Вікіпедія. «Хасидизм» URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
- Вікіпедія. «Джойнт» (організація) URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki#:~:text>
- Вікіпедія. «Zalmen Mlotek» URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Zalmen_Mlotek
- Ворона, К. «Єлизавета Шерстюк – сумчанка, яка виступила українською у День незалежності Ізраїлю, повернулася до України» інтерв'ю з Є. Шерстюк. *Суспільне радіо Суми*. Час інтерв'ю 25.05.2022 р.12:34. URL:<https://suspilne.media/sumy/242673-elizaveta-serstuk-sumcanka-aka-vistupila-ukrainskou-u-den-nezaleznosti-izrailu-povernulas-a-do-ukraini/#:~:text>
- Гриневич Л., Гриневич В. (2005). «Євреї в Україні». *Енциклопедія історії України*. Інститут історії України при НАН України. Електронний ресурс. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Evrei_v_Ukraini
- Закон України про національні меншини (спільноти) України. Розділ II. Стаття 12 «Право на збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти). Від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
- Закон України про національні меншини (спільноти) України. Розділ III. Стаття 13. «Державна політика у сфері національних меншин (спільнот). Від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>; Розділ III. Стаття 14. «Фінансове забезпечення заходів щодо реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот)». Від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
- «Київський державний єврейський театр» *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-11301>
- Конституція України. Розділ 1. «Загальні положення» Стаття 11. URL: <https://constitution.in.ua/articles/11/>
- Любченко, В. «Смуга осілості» *Енциклопедія історії України*. Інститут історії України при НАН України. [Електронний ресурс]. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Mezha_osilosti
- Мелешкіна, І. (2015). «Театр корифеїв та єврейський театр: перехресні стежки». *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. Вип. 17. Київ 2015. С. 42-46.
- Освіта. UA «Історія та особливості культури Стародавнього Риму» URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11168/>
- Сергеев, В. (2021). «Скрипаль колеса долі». *Громадсько-діловий тижневик «Ваш шанс»*, № 26 від 30.06.2021. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&id=82600&in=849>
- Офіційний сайт Всеукраїнського єврейського благодійного фонду «Хесед-Ар'є». URL: <https://hesed-west.org.ua/?cat=52>
- Офіційний сайт єврейського культурного центру «Бейт Дан». URL: <https://beytdan.org.ua>
- Офіційний сайт культурно-ділового центру «Менора». URL: <https://menorah-center.com/>
- Офіційний сайт МБФ «Хесед-Бней Азріель». URL: <http://kievhosed.org.ua/>
- Офіційний сайт Apollos fire «Merlin Shephard». URL: <https://apollosfire.org/bios/merlin-shepherd/>
- Ривкіна, Г. Покликання і доля Мойсея Береговського (1892-1961). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5816>
- Шандро, В. (2020). Історія єврейського театру в Україні. Інтерв'ю з Іриною Мелешкіною. Ч.1. *Громадське радіо*. Час інтерв'ю. 23.02.2020 р., 09:38. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/istoriia-ievreys-koho-teatru-v-ukraini-interv-iu-z-irynoiu-meleshkinoiu-ch-1>

- Шандро, В. Історія єврейського театру в Україні. Інтерв'ю з Іриною Мелешкиною. Ч. 2. *Громадське радіо. Час інтерв'ю*. 29.02.2020 р., 12:24. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/istoriia-ievreys-koho-teatru-v-ukraini-interv-iu-z-irynoiu-meleshkiniu-ch-2>
- Ян, І. (2021). *Український музично-драматичний театр у системі соціокультурних зв'язків останньої третини XIX – початку XX століття*. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктор мистецтвознавства. Київ, 429 с.
- Ян, І. (2017). Особливості творчої взаємодії українського музично-драматичного театру з етнічними театрами національних меншин Наддніпрянської України: кінець XIX – початок XX ст. *Культура і сучасність*, № 2. С. 91-97.

References

- Apollos fire «Merlin Shephard». URL: <https://apollosfire.org/bios/merlin-shepherd/>
- Constitution of Ukraine/ Section1/ “general provisions” article 11]. URL : <https://constitution.in.ua/articles/11/>
- Hrinevich, L., Hrinevich,V. (2005). Yevreyi v Ukrayini [Jews in Ukraine]. *Entsyklopediya istoriyi Ukrayini*. Instytut istoriyi Ukrainy pry NAN Ukrayini. Retrieved from: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORT-ERMS=0&S21STR=Mezha_osilosti [in Ukrainian]
- Kyivsky derzhavny yevreysky teatr [Kyiv State Jewish Theater]. *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny*. URL: <https://esu.com.ua/article-11301> [in Ukrainian]
- Lyubchenko, V. Smuha osilosti [Streak of settlement]. *Entsyklopediya istoriyi Ukrayini*. Instytut istoriyi Ukrainy pry NAN Ukrayini. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORT-ERMS=0&S21STR=Mezha_osilosti [in Ukrainian]
- Meleshkina, I. (2015). Teatr koryfeyiv ta yevreys'ryy teatr: perekhresni stezhk [The theatre of the luminaries and the Jewish theatre: cross paths]. *Naukovy visnyk KNUTKiT imeni I. K. Karpenka-Karogo*. Зб. наук. праць. Вип. 17. Kyiv. P. 42-46. [in Ukrainian]
- Osvita.UA. Istoriya ta osoblyvosti kul'tury starodavnoho Rymu [History and features of the culture of ancient Rome]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11168/> [in Ukrainian]
- Ofitsiynyy sayt Vseukrayins'koho yevreys'koho blahodiy-nohoho fondu «Khesed- Ar'ye» [The official website of the All-Ukrainian Jewish Charitable Foundation «Hes-ed Aryeh»]. URL: <https://hesed-west.org.ua/?cat=52> [in Ukrainian]
- Ofitsiynyy sayt yevreys'koho kul'turnoho tsentru «Menora» [The official website of the «Beit Dan» Jewish Cultural Center]. URL: <https://beytdan.org.ua> [in Ukrainian]
- Ofitsiynyy sayt kul'turno-dilovoho tsentru «Beyt Dan» [The official website of the «Menorah» cultural and business center]. URL: <https://menorah-center.com/> [in Ukrainian]
- Ofitsiynyy sayt mizhnarodnoho blahodiy-nohoho fondu «Hes-ed – Bney Azriel» [The official website of the International Charitable Foundation «Hesed – Bney Azriel»] URL: <http://kievhosed.org.ua/> [in Ukrainian]
- Ryvkin, G. Poklykannya i dolya Moyseya Bereghovs'koho (1892-1961) [Vocation and fate of Moisei Bereghovsky (1892-1961)]. *Natsional'na biblioteka Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho*. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/5816> [in Ukrainian]
- Sergeyev, V. Skrypal kolea doli [Fiddler on the wheel of fortune]. *Hromadsko-dilovyy tyzhneyk «Vash shans»*, № 26, 30.06.2021 r. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&id=82600&in=849>
- Shandro, V. Istoriya yevreyskoho teatru v Ukrayini. Intervyu z Irynoyu Meleshkinoyu. Chastyna1 [The history of the Jewish theater in Ukraine. Interview with Iryna Meleshkina. Part 1]. *Hromadske radio*. Chas intervyyu. 23.02.2020, 09:38. URL : <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/istoriia-ievreys-koho-teatru-v-ukraini-interv-iu-z-irynoiu-meleshkiniu-ch-1> [in Ukrainian]
- Shandro, V. Istoriya yevreyskoho teatru v Ukrayini. Intervyu z Irynoyu Meleshkinoyu. Chastyna1 [The history of the Jewish theater in Ukraine. Interview with Iryna Meleshkina. Part 2]. *Hromadske radio*. Chas intervyyu 29.02.2020, 12:24. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/istoriia-ievreys-koho-teatru-v-ukraini-interv-iu-z-irynoiu-meleshkiniu-ch-2> [in Ukrainian]
- Vydovych, D. Vony usi spivayut yak Liza [They all sing like Lisa]. *Hromadsko-dilovyy tyzhneyk «Vash shans»*, № 22. 29.05.2013 r. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=429&ir=383> [in Ukrainian]
- Vorona, K. Yelyzaveta Sherctyuk – sumchanka, yaka vystupyla na den Nezalezhnosti Izrayilyu ukrayinskoyu, povernulasya do Ukrayiny. Intervyu z E. Sherstyuk [Yelyzaveta Sherstyuk, a Sumach woman who spoke in Ukrainian on Israels Independence Day, returned to Ukraine]. *Suspilne radio Sumy*. Chas intervyyu 25.05.2022p.12:34. URL:<https://suspilne.media/sumy/242673-elizaveta-serstuk-sumcanka-aka-vistupila-ukrainskou-u-den-nezalezhnosti-izrailu-povernulasa-do-ukraini/#:~:text>
- Vikipediya. Muzyka Mesjponamiyy [Music of Mesopotamia.] URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%9C%D0%B5%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%97
- Vikipediya. Khazars'kyi Kahanat [Khazar Khaganate]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82
- Vikipediya. Khasidizm. [Hasidism]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%BC>

- Vikipedia. Dzhojnt. Orhanizatsiya. [Joint. Organization]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/~:text>
- Vikipedia. Zalmen Mlotek [Zalmen Mlote]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Zalmen_Mlotek
- Yan, I. (2021). Ukrayinskyy muzychno-dramatychnyy teatr u systemi sotsiokul'turnykh zv'yazkiv ostann'oyi tretyny XIX–pochatku XX stolittya [Ukrainian music and drama theatre in the system of socio-cultural relations in the last third of the XIX – beginning of the XX century]. Dysertatsiya na здobuttya naukovoho stupenya doktora mystetstvoznavstva. Kyiv. 429 p. [in Ukrainian]
- Yan, I. (2017). Osoblyvosti tvorchoyi vzayemodiyi ukrayins'koho muzychno-dramatychnoho teatru z etnichnymy teatramy natsional'nykh menshyn Naddnyprians'koyi Ukrayiny: kinets' XIX – pochatok XX st. [Peculiarities of the creative interaction of the Ukrainian musical and dramatic theater with the ethnic theaters of the national minorities of Dnieper Ukraine: the end of the 19th – the beginning of the 20th century]. *Kul'tura i suchasnist'*, № 2. P. 91-97. [in Ukrainian]
- Zakon Ukrayiny pro nacionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy*. Rozdil II. stattya 12 «Pravo na zberezhen-nya kulturnoyi samobutnosti nacionalnoyi menshyny (spilnoty). 13.12.2022. [Law of Ukraine on national minorities (communities). Section 2, article 12 “The right to preserve the cultural identity of the national minority (communities)” from 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
- Zakon Ukrayiny pro nacionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy*. Rozdil III. stattya 13. «Derzhavna polityka u sferi natsionalnykh menshyn (spilnot)» 13.12.2022. [Law of Ukraine on national minorities (communities). Section 3, article 13 «State policy in the field of national minority (communities)»] from 13.12.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
- Zakon Ukrayiny pro nacionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy*. Rozdil III. stattya 14. «Finansove zabezpechennya zakhodiv shchodo realizatsiyi prav I svobod osib, yaki nalezhat do natsionalnykh menshyn (spilnot)» 13.12. 2022. [Law of Ukraine on national minorities (communities). Section 3, article 14. «Financial provision of measures to implement the rights and freedoms of persons belonging to national minority (communities)»] from 13.12.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>

Valerii Polonskyi

Some aspects of development of culture and art of the Jewish minority of Ukraine: history and present

Abstract. The aim. This study aims to investigate the role of the centuries-long history of the Jewish minority in Ukraine and to identify the development of its unique culture, music, and theatre. To find signs of intersection and mutual influence of Ukrainian and Jewish folk culture, which have significantly enriched the art of both peoples. To examine the transformational processes aimed at supporting the culture and art of national minorities by the Ukrainian state in the context of the present and to identify the influence of foreign charitable foundations on the development of the culture and art of the Jewish national minority in Ukraine. **Methodology of investigation.** The investigation was conducted using the historical method, which was used to study the conditions of living and development of the Jewish minority in Ukraine, the periodisation method, which allows structuring the historical periods of the development of Jewish minority art, the analytical method, which is necessary to study the influence of charitable foundations on the development of minority art in Ukraine, and the historical and political method to identify political and legislative changes in the political and legislative field of the modern Ukrainian state. **The scientific novelty** of the study is to highlight the mutual influence of Ukrainian culture and the culture of the Jewish minority in Ukraine, describes the current state of cultural development of the national minority, and analyses for the first time the work of Jewish charitable international foundations that promote the development of art of the Jewish community in Ukraine. **Conclusions.** The article outlines the historical aspects of the centuries-long life of the Jewish minority in Ukraine and the interpenetration of the cultures and arts of the two peoples: the dominant Ukrainian culture and the culture of the Jewish minority. The author emphasises the transformational political and legislative processes of the modern Ukrainian state aimed at developing the distinctive culture of all national minorities living in Ukraine. For the first time, the activity of charitable Jewish organizations was investigated on the example of the work of the American Joint Distribution Committee, the Sumy Jewish fund “Hesed-Chaim”, the Kharkiv Jewish Cultural Centre “Beit Dan”, the Kharkiv Public Community Centre “WOHL”, the specifics of their work with the state and minorities, which will create an opportunity to improve the interaction between Ukrainian and Jewish artistic groups in the future.

Keywords: multiculturalism, folk art, volunteering, charity, national minorities, Jewish minority of Ukraine, Ukrainian state, philanthropy, charitable foundations.